

Lawrence Durrell
ALEKSANDRIJSKI KVARTET
Justine

prevedla Mira Mihelič

JUSTINE

Pripomba

Ljudje, ki nastopajo v tem romanu, prvem izmed štirih, so docela izmišljeni, kakor je izmišljena osebnost pripovednika, in niso v ničemer podobni živim osebam. Le sámo mesto je resnično.

EVI
posvečam te spomine
na njeno rodno mesto

Čedalje bolj pričnjam verjeti, da moramo v vsakem spolnem aktu gledati proces, v katerega so zapleteni štirje ljudje. O tem bo treba še veliko razpravljati.

SIGMUND FREUD: Pisma

Samo dve možnosti se nam ponujata: zločin, ki nas osreči, ali vrv, ki nam prepreči, da bi bili nesrečni. In zdaj vas vprašam, ljuba Thérèse, ali si lahko pomišljamo en sam trenutek, in kakšne razloge bi lahko našla vaša šibka pamet, da bi tega ovrgla?

MARKIZ DE SADE: Justine

Prvi del

Morje je danes spet razburkano pod dražljivim obiljem vetra. Sredi zime občutiš umetnije pomladi. Do poldneva nebo kot vroč gol biser, črički v zavetjih in zdaj veter, ki razgalja velike platane in natančno preiskuje njihove krošnje ...

Zatekel sem se na otok z nekaj knjigami in z otrokom – z Melissinim otrokom. Ne vem, zakaj rabim besedo »zatekel«. Vaščani se šalijo, češ le bolan človek si lahko izbere tako samotni kraj za okrevanje. No, torej sem prišel sem na zdravljenje, če vam je tako ljubše ...

Kadar ponoči tuli veter in otrok mirno spi v leseni posteljici poleg pojočega ognjišča, si prižgem svetilko in tavam naokrog, premišljujoč o prijateljih – o Justini in Nessimu, o Melissi in Balthazarju. Tako se člen za členom vračam po dolgi železni verigi spomina v mesto, kjer smo tako kratek čas živeli skupaj: v mesto, ki nas je uporabilo za svojo rast in nas pahnilo v navzkrižja, ki so bila njegova in smo jih mi pomotoma imeli za svoja – v ljubljeno Aleksandrijo!

Moral sem se umakniti tako daleč, da bi lahko razumel vse to. Živeč na tem golem polotoku, kjer me, daleč od poletnih popoldnevov, prežetih z ilovnatim prahom, trga vsako noč iz teme Arktur, slednjič razumem, da ni mogoče soditi nobenemu izmed nas zaradi tistega, kar se je zgodilo v preteklosti. Soditi bi bilo treba mestu, čeprav moramo mi, njegovi otroci, plačevati njegove grehe.

Kaj je pravzaprav to naše mesto? Kaj je v besedi Aleksandrija? Kot bi me preletel blisk, se mi pred očmi duha prikaže tisoč ulic, ki jih trpinči prah. Danes ga imajo v lasti muhe in berači – in tisti, ki med temi in med onimi uživajo življenje.

Pet plemen, pet jezikov, ducat ver: pet ladjevij, gugajočih se na svojih maščobnih odsevih onkraj pristaniškega valobrana. Ampak spolov je več ko pet in menda jih zna ločiti samo poljudna grščina. Spolna paša, ki ti je tukaj na voljo, te s svojo raznoličnostjo in obiljem spravlja naravnost v zadrego. Mesta pa nikakor ne moreš imeti za srečen kraj. Simbolične zaljubljenice svobodnega helenskega sveta nadomešča tukaj nekaj drugačnega, tanko androginskega in vase zadržega. Orient ne zna uživati mile anarhije telesa – zakaj prekosil je telo. Spominjam se, kako je nekoč rekel Nessim – menda je to nekje prebral – da je Aleksandrija stiskalnica ljubezni – tisti, ki se rešijo iz nje, so bolniki, samotarji in preroki – namreč vsi tisti, ki so bili hudo ranjeni v svojem spolu.

Zapiski za slikanje pokrajine ... Dolge sekvence tempere. Svetloba, precejena skozi limonov sok. Zrak, poln opečnega prahu – sladko vonjajočega prahu in duha po vročem tlaku, opljuskanem z vodo. Lahki oblaki iz sopare, privezani na zemljo, toda redkokdaj deževni. Na tej prozorni podlagi prašno-rdeče, prašno-zeleno, kredasto-vijoličasto in tekoči škrlat jezera. Poleti je soparica iz morja lahko loščila zrak. Vse je počivalo pod plaščem iz lepila.

In nato jeseni suhi utripajoči zrak, ščemeče nabit z elektriko, zbadajoč telo skozi lahko obleko. Meso se dramí in preizkuša rešetke svoje ječe. Pijana vlačuga se opoteka ponoči v temno ulico in odmetava drobce petja kot cvetne liste. Ali je v takem petju slišal Antonij omamne akorde velike glasbe, ki ga je osvojila, da se je potem za zmerom predal mestu, ki ga je ljubil?

Uporna telesa mladih pričenjajo iskati sorodno goloto. V kavarnicah, kamor je Balthazar tako pogosto hodil s starim pesnikom mesta,¹ se pod petrolejko dečki mučno zdravajo pri igranju backgammona: vznemirja jih suhi puščavski veter – tako neromantičen, tako nezaupljiv – zdravajo se in obračajo za vsakim tujcem. Težko loveč sapo, odkrivajo v vsakem poletnem poljubu okus po živem panu ...

16

17

Moral sem priti sem, da bi lahko do kraja obnovil mesto v svojem duhu – otožno pokrajino, ki jo je videl starec,² kot da je polna črnih razvalin njegovega življenja. Klenkanje tramvajev, vztrepetavajočih na žilah iz kovine, kadar križajo mejdan Mazarite, ki ima barvo joda. Zlato, fosfor, magnezijev papir. Tam sva se često shajala. Tam je stala poleti majhna pisarna stojnica z rezinami dinje in z živobarvnimi šerbeti, ki jih je rada jedla. Seveda je prihajala nekaj minut prepozno – morebiti precej po zmenku v zatamnjeni sobi, od katerega odvrčam misli, vendar tako sveža,

---

1 Pesnik mesta: Konstantin Kavafis. (Op. avt.)

(Kadar sicer ni drugače označeno, so vse opombe prevajalkine.)

2 Starec: Konstantin Kavafis. (Op. avt.)

tako mlada, z odprtim cvetnim listom ust, ki so se prisesale k mojim kot neodžejano poletje. Moški, od katerega je pravkar odšla, si jo je morda še zmerom obujal v spominu, lahko da je bila vsa taka, kot da je še zmerom oprášena z njegovimi poljubi. Vendar to nekako sploh ni bilo važno, veljala je samo lahka teža njenega bitja, medtem ko se je naslanjala na tvojo roko, smehljajoč se ti z nesebično nedolžnostjo tistih, ki so se odpovedali vsakršni skrivnosti. Bilo nama je dobro, medtem ko sva stala tam, nerodna in trohico plaha pa zasopla, ker sva vedela, kaj želiva drug od drugega. Sporočila, ki jih dobivaš na drugi breg zavesti, ker ti jih posredujejo samo telo, oči, rožnati šerbet, pisana stojnica. Stati prosto tam, oklepati se z mezincem njenega mezinca, vsrkavati z globokimi požirki po kafri vonjajoče popoldne, biti del mesta ...

Nocoj sem pregledoval svoje papirje. Nekatere sem uporabil tako, da sem z njimi podkuril, druge je uničil otrok. Ta oblika cenzure mi ugaja, ker jo odlikuje ravnodušnost, kot jo kaže narava do umetniških tvorb – ravnodušnost, kakršno pričenjam čutiti tudi jaz. Kaj more lepa prispodoba koristiti Melissi, zdaj, ko leži pokopana, kot so zagrebali mumije, v plitvem mlačnem pesku črnega ustja?

Skrbno pa hranim tri zvezke, v katere je pisala svoj dnevnik Justine, prav tako mapo z listi, na katerih je opisana Nessimova blaznost. Te je našel, ko sem se poslavljaj od njega, in mi prikimal, rekoč:

»Vzemite jih, da, in preberite! V njih je veliko o nas vseh. Morda boste potem lažje prenašali misel na Justine, ne da bi se ob tem zdržali od bolečine, kakršno sem moral prenašati jaz.« To je bilo v Poletni palači po Melissini smrti, ko je še zmerom mislil, da se bo Justine vrnila k njemu. Velikokrat mislim, nikdar pa ne brez nekakšnega strahu, na Nessimovo ljubezen do Justine. Katero drugo čustvo bi moglo biti bolj razumevajoče, trdneje zasidrano v sebi? Ozarjalo je njegovo nesrečo z nekakšno ekstazo, ji dajalo radostne rane, o kakršnih bi človek mislil, da jih je najti samo pri svetnikih, ne pri zaljubljenih. In vendar bi ga bila senčica humorja lahko rešila tako grozno razumevajočega trpljenja. Vem, lahko je grajati. Vem.

V veliki tišini teh zimskih večerov bije ena sama ura: morje. Nejasni spev njegovega časa v mojem duhu je fuga, po kateri ravnam svoje pisanje. Prazne kadence morske vode, ki ližejo lastne rane, se kujajo okrog ust delte, kipijo po zapuščenih peščinah – prazno, na veke prazno pod galebi! Belo čėčkanje po sivini, ki jo prežvekujejo oblaki. Če se tukaj kdaj prikažejo jadra, umro, preden jih obsenči zemlja. Razbitine, ki jih je vrglo na vznožje otokov, poslednja skorja, razjedena od sonca in vetra, zasajena v modro žrelo morja ... izgubljeno!

Če izvzamem nagubano staro kmetico, ki prihaja z vsakim dnem iz vasi na svoji muli, da bi očedila hišo, sva z otrokom čisto sama. Deklica je srečna in živahna

v tujem okolju. Nisem ji še dal imena. Seveda jo bom imenoval Justine – kako neki drugače?

Jaz pa nisem niti srečen niti nesrečen; kot las ali pero visim sredi oblačnih sestavin spomina. Govoril sem o nekoristnosti umetnosti, vendar nisem pristavil nič iskrenega o tolažbah, ki nam jih daje. Blagodat dela, kot ga opravljam jaz z glavo in s srcem, je v tem – da samo tukaj, v tihi notranjosti slikarja ali pisatelja, lahko znova uredimo resničnost, jo obnovimo in prisilimo, da pokaže svoj resnični pomen. Naša vsakdanja dejanja so pravzaprav le prevleka iz vrečevine, ki prikriva zlato tkivo – smisel vzorca. Nas umetnike čaka s pomočjo umetnosti radostni sporazum z vsem, kar nas je ranilo ali premagalo v vsakdanjem življenju; tako se ne umikamo usodi, kakor poskušajo navadni ljudje, temveč si jo prizadevamo uresničiti v njenem resničnem potencialu – domišljiji. Čemu bi sicer zadajali drug drugemu rane? Ne, odveze, ki jo iščem in mi bo morda naklonjena, ne bom nikdar ugledal v Melissinih bleščečih in prijaznih očeh ali v Justininem mračnem temnorjavem pogledu. Vsak izmed nas je zdaj ubral drugačno pot, ampak ob tej prvi veliki drobitvi svoje zrelosti občutim, kako so se meje moje umetnosti in mojega žitja neskončno poglobile v spominu nanju. V mislih ju znova ustvarjam; kakor bi ju samo tukaj – za to lese-no mizo nad morjem pod oljčnim drevesom – lahko obdaril, kakor zaslužita. Tako bi okus tega pisanja moral nekaj dobiti po svojih živih modelih – njihov dih, kožo, glasove – medtem ko jih vpleta v voljno

tkivo človeškega spomina. Želim, da bi spet zaživel
do tiste meje, kjer se bolečina spremeni v umetnost ...

Danes sva z otrokom skupaj sezidala ognjišče v
hiši; med delom sva se mirno pogovarjala. Z dekli-
co govorim, kakor bi govoril sam s seboj, ko bi bil
sam; odgovarja mi v nekem junaškem jeziku lastnega
izuma. Zakopala sva prstane, ki jih je Cohen kupil
za Melisso, v tla pod temelje ognjišča, po šegi tega
otoka. To bo prebivalcem hiše zagotovilo srečo.

Tedaj, ko sem se seznanil z Justine, sem bil skoraj
srečen človek. Neka vrata so se nenadoma odprla v
intimnost z Melisso – v intimnost, ki je bila tem čudo-
vitejša zato, ker je bila nepričakovana in popolnoma
nezaslužena. Kot vsi sebičneži, ne vzdržim samotnega
življenja; res sem se zadnje leto že do grla naveličal
svojega samskega stanu – čisto sem obupal, zaveda-
joč se, da si nisem zmožen urediti gospodinjstva in
kakorkoli skrbeti za obleko, živež in denar. Prignusile
so se mi moje tedanje sobe, v katerih so strašili ščurki
in kjer mi je stregel berberski sluga, enooki Hamid.

Melissa ni predrila moje slabotne obrambe z nobe-
no izmed vrlin, ki jih lahko našteješ pri ljubicu – s
čarom, z izredno lepoto, bistrumnostjo – ne, temveč
s silo tistega, kar lahko imenujem le njeno usmiljenje,
v grškem pomenu besede. Spominjam se, da sem jo
videl blede, precej suho, oblečeno v oguljen plašč iz
tjulnjeve kože, kako vodi svojega psička po zimskih
ulicah. Njene sušičave roke z modrimi žilicami itd.
Njene obrvi, umetno podaljšane navzgor, da bi pod-
črtale lepe, neustrašno odkritosrčne oči. Tako sem jo

nič koliko mesecev vsak dan srečeval, vendar ni njena čemerna anilinska lepota zbudila nobenega odgovora v meni. Dan za dnem sem hodil mimo nje na svoji poti v kavarno Al Aktar, kjer me je čakal Balthazar, pokrit s črnim klobukom, da bi me »poučeval«. Še sanjalo se mi ni, da bom postal njen ljubimec.

Vedel sem, da je bila svoj čas za model v *Ateljeju* – poklic, ki mu ni bilo moč zavidati – in da je zdaj plesalka; tudi to, da je ljubica priletnega krznarja, robatega in prostaškega mestnega denarnika. Teh nekaj stvari sem zapisal samo zato, da bi zaznamoval z njimi kos svojega življenja, ki se je pogreznil v morje. Melissa! Melissa!

Z mislimi se vračam v čas, ko je za nas štiri komaj bival znani svet; dnevi so bili samo še prostori med sanjami, prostori med premikajočimi se podi časa, delovanja in doživljanja postranskih prigod ... Bibavica brezpomembnih zadev, lovečih se vzdolž mrtve ravnice stvari, ki niso spadale nikamor in nas niso vodile nikamor, ne terjajoč od nas ničesar razen nemogočega – da bi bili. Justine je bila rekla, da smo vklenjeni v projekcijo volje, preveč mogočne in premišljene, da bi bila človeška – v gravitacijsko polje, v katero je Aleksandrija zajela tiste, ki jih je izbrala za svoje pričevalce.

Šest je ura. Prerivanje postav v belih haljah na postajališčih. Prodajalnice na Rue des Soeurs se polnijo in praznijo kot pljuča. Bledi, daljšajoči se žarki popoldanskega sonca ližejo dolge zavoje Esplanade in

od svetlobe omamljeni golobi se vzpenjajo, podobni obročem razsutega papirja, nad minarete, da bi s perutmi prestregli poslednje žarke ugašajoče luči. Žvenket srebra na prodajalnih mizah menjalcev. Železna ograja zunaj banke je še zmerom preveč vroča, da bi se je dotaknil. Klip-klop kočij, v katerih se vozijo uradniki z rdečimi cvetličnimi lonci na glavah proti kavarnicam na obali. To je ura, ki jo je najteže prenašati, in nepričakovano jo uzrem s svojega balkona, kako se v belih sandalah, še komaj predrاملjena, leno sprehaja proti mestu. Mesto zleze iz oklepa kot stara želva in pokuka okrog sebe. Za trenutek odloži raztrgane cape mesa, medtem ko se iz skrite uličice ob klavnici, iznad stokanja in vreščanja živine, oglasi nosno žvrgolenje damaščanske ljubezenske pesmi, rezki četrtoni, kakor bi glas mlel obnosno votlino.

Zdaj odsunejo utrujeni možje nadoknice svojih balkonov in mežikajoč stopijo v blede vročo svetlobo – zbledeli cvetovi tesnobno prebitih popoldnevov, ko so se premetavali, poviti v sanje, po grdih posteljah. Postal sem eden tistih ubogih uradnikov vesti, prebivalec Aleksandrije. Ona gre mimo mojega okna spodaj na ulici, se smehlja kakor nekemu skrivnemu zadoščenju in si z malo rdečo pahljačo rahlo pahlja lica. To je smehljaj, ki ga verjetno ne bom nikdar več videl, zakaj v družbi se le smeje in kaže tiste čudovite bele zobe. Toda ta žalostni, vendar bežni smehljaj je poln lastnosti, ki bi ji je ne bil pripisoval – hudomušnosti. Dejal bi bil, da je bolj tragične narave in ji manjka navadne šegavosti. Edino trdovratni spomin tega smehljaja me sili, da moram zdaj dvomiti o tem.

Tako bežno sem jo velikokrat ob raznih priložnostih ugledal in seveda sem jo na videz dobro poznal že zdavnaj prej, preden sva se seznanila: naše mesto ne dovoljuje anonimnosti tistim, ki imajo več ko dve-sto funtov dohodka letno. Vidim jo, kako sedi sama ob morju, bere časnik in je jabolko; ali v veži hotela *Cecil* med prašnimi palmami; povita je v odevo iz srebrne bleščice in nosi svoj veličastni kožuh na hrbtu, kot nosijo svoje plašče kmetje – potiskajoč dolgi ukrivljeni kazalec skozi obesnico. Nessim se je ustavil pri vratih plesne dvorane, ki je preplavljena z lučjo in muziko. Pogrešal jo je. Pod palmami sedita v globokem pristenku dva stara moža, ki šahirata. Justine se je ustavila, da bi ju gledala. O tej igri ne ve ničesar, ampak aura tihote in zbranosti, ki obroblja pristenek, jo očaruje. Tako stoji med gluhima šahistoma in svetom muzike dolgo časa, kakor bi ne vedela, v katerega teh dveh svetov naj se potopi. Slednjič pride Nessim potihoma, da bi jo prijel za podpazduho, in nekaj časa stojita skupaj, medtem ko ona opazuje oba šahista, on pa opazuje njo. Slednjič gre Justine potihoma, obotavljajoč se, nezaupljivo v razsvetljeni svet in malo zavzdihne.

Nato v drugačnih okoliščinah, ki jih je nedvomno treba manj šteti v čast njej ali nam drugim, in vendar: kako ganljiva, kako voljna je lahko bila ta nadvse možka in iznajdljiva vseh žensk! Nehote me je spominjala rase strahovitih kraljic, ki so pustile za seboj amonijev duh krvoskrunskih ljubezni, da visi zdaj kot oblak nad aleksandrijsko podzavestjo. Orjaške ljudožerske mačke kot Arzinoe so bile njene resnič-

ne sestre. Vendar se je za Justininimi dejanji skrivalo nekaj drugega, porojeno iz poznejše tragične filozofije, v kateri se mora osebnost z malopridnimi nagnjenji bojevati za ravnovesje s težo morale. Bila je žrtev resnično heroičnih dvomov. Ne glede na to še zmerom ne morem ločiti podobe Justine, ki se sklajna nad umazanim koritom, v katerem plava človeški plod, od uboge Valentinove Sophie, ki je umrla zaradi tako popolne ljubezni, da je bila že neopravičljiva.

Georges Pombal, podrejen konzularni uradnik, stanuje z menoj v majhnem stanovanju na Rue Nebi Daniel. Redka prikazen je med diplomati, ker je videti, da ima hrbtenico. Njemu je utrudljivi mlin protokola in družabnosti – tako podoben surrealističnim morečim sanjam – poln eksotičnega čara. Mož gleda diplomacijo z očmi carinika Rousseauja. Kratkočasi se z njo, vendar ji nikoli ne pušča, da bi pogoltnila tisto, kar ostaja v njem pameti. Skrivnost njegovega uspeha tiči menda v njegovi neznanski lenobi, ki se skoraj približuje nadnaravnemu.

Pombal sedi za svojo pisalno mizo v generalnem konzulatu, pokrito stalno s konfeti, ki jih predstavljajo vizitke z imeni njegovih kolegov. Utelešen lenuh je, velik, počasen fant, vdan dolgim popoldanskim počitkom in romanom Crébillona filsa. Njegove žepne rutice vonjajo čudežno po *Eau de Portugal*. Najljubši mu je pogovor o ženskah in pri tem se sklicuje na lastne izkušnje, zakaj ženski obiski si nenehoma sledijo v malem stanovanju, isti obraz pa redkokdaj vidiš dvakrat. »Za Francoza je tukaj ljubezen zanimiva.

Ravnajo, preden pomislijo. Ko napoči čas, da bi bilo treba dvomiti ali se kesati, je prevroče, nihče nima dovolj energije. Temu animalizmu manjka *finesse*, vendar mi ustreza. Srce in glavo sem si izmučil z lju-beznijo in zdaj si želim, da bi me pustile pri miru – predvsem odklanjam tisto njihovo judovsko-koptsko manijo za seciranje, za analiziranje predmeta. Na svojo kmetijo v Normandiji se nočem vračati s str-tim srcem.« Pozimi je dalj časa na dopustu, tako da vladam v malem vlažnem stanovanju sam in dolgo čujem pri popravljanju zvezkov, medtem ko je moja edina družba smrčėči Hamid. V tem zadnjem letu sem prišel sam v sebi do slepe ulice. Manjka mi volje, da bi karkoli storil s svojim življenjem, da bi si iz-boljšal položaj s trdim delom, pisal: niti ljubiti se mi več ne da. Ne vem, kaj je prišlo nadme. To je prvič, da sem okusil, da okušam resnično ravnodušnost do tega, da bi se obdržal pri življenju. Včasih prelistam sveženj rokopisa ali stare korekture romana ali pesni-ške zbirke z naveličano raztresenostjo; žalostno, kot človek, ki prebira star potni list.

Kdaj pa kdaj zaide katera izmed številnih George-sovih deklet v mojo mrežo, ker se oglasi v stanova-nju, medtem ko je on zdoma, in ta pripetljaj nima drugih posledic, kot da mi za nekaj časa še poveča *taedium vitae*. Georges je v teh stvareh pozoren in velikodušen; vedoč, kako sem reven, pred svojim odhodom velikokrat plača vnaprej kateri izmed Sirk iz Golfove krčme in ji naroči, naj včasih prebije noč v stanovanju, »*en disponibilité*«, kakor temu pravi. Njena dolžnost je, da me razvedri, in to nikakor ni

zavidanja vredna naloga, zlasti zato ne, ker pri meni na zunaj sploh ni opaziti potrnosti. Mlatenje prazne slame je postalo koristna oblika avtomatizma, ki se nadaljuje še dolgo po tem, ko ne občutiš več potrebe po pogovorih; in če je treba, lahko celo z nekakšnim olajšanjem žensko uporabim, saj tukaj ni mogoče trdno spati; ampak brez strasti, brez pozornosti.

Nekatera teh srečanj z ubogimi izčrpanimi kreaturami, ki so zaradi fizičnega pomanjkanja zašle v skrajno stisko, so zanimiva, celo ganljiva, vendar me več ne mika klasificirati svojih občutkov, tako da so to zame le postave brez dimenzij, kot bi bile projicirane na platno.

»Z žensko lahko napraviš samo tri stvari,« je nekoč rekla Clea. »Lahko jo ljubiš, trpiš zanjo ali jo spraviš v literaturo.« Doživljal sem neuspehe na vseh teh področjih čustvovanja.

To omenjam le zato, da bi pokazal, kako revno človeško tvarino si je izbrala Melissa, da bi jo obdelala in vdihnila nekaj življenjske sape v moje nosnice. Bržkone ji ni bilo lahko nositi dvojnega bremena, saj je bila revna in bolna. Da je dodala moje težave k lastnim, je terjalo resničnega poguma. Nemara se ji je porodil iz obupa, zakaj tudi ona je, kakor jaz, prišla do mrtve točke. Oba sva bila bankroterja.

Stari krznar mi je več tednov sledil po ulicah z revolverjem, ki mu je napejal žep površnika. V tolažbo mi je bilo, ko so mi Melissine prijateljice povedale, da revolver ni nabit, vseeno pa je bilo neprijetno, da je strašil za menoj starec. V duhu sva gotovo ustrelila drug v drugega za vsakim uličnim vogalom mesta.

Jaz nisem prenesel pogleda na težki kozavi obraz, na katerem se je risal trpinčen izraz v zverinsko saturnalijskem krču – nisem prenesel misli na njegove surove intimnosti z njo: na znoječe se male roke, tako gosto poraščene s črnimi dlakami kot ježevec. To se je nadaljevalo dolgo in nato je po vsem videzu zraslo med nama neko izredno čustvo zaupnosti. Kadar sva se srečala, sva si pokimala in se nasmehnila. Ko sem nekoč naletel nanj v neki točilnici, sem stal skoraj pol ure poleg njega; ves čas sva bila na tem, da spregovoriva; nobeden od naju pa nekako ni imel dovolj poguma, da bi bil prišel. O ničemer drugem bi se ne bila mogla pogovarjati kot o Melissi. Medtem ko sem odhajal, sem ga bežno zagledal v enem izmed visokih ogledal; s povešeno glavo je strmel v kozarec. Nekaj na njem – nerodna vnanjost tjulnja, ki se otepa s človeškimi čustvi – me je pretreslo in prvič mi je seglo v misel, da verjetno ljubi Melisso tako zelo kot jaz. Pomiloval sem ga, ker je bil tako grd, in zaradi praznega trpečega nerazumevanja, s katerim se je spopadel s čustvi, ki so bila tako nova zanj: z ljubosumnostjo, z izgubo oboževane ljubice.

Ko so mu pozneje izpraznili žepe, sem zagledal med razno šaro prazno stekleničko za parfume tiste cenene vrste, kot ga je rabila Melissa; odnesel sem jo k sebi v stanovanje, kjer je stala na kaminskem napušču nekaj mesecev, dokler je ni Hamid med nekim pomladanskim čiščenjem zavrgel. Melissi nisem tega nikoli omenil, ampak kadar sem bil ponoči sam, medtem ko je ona plesala in nemara zaradi denarne stiske spala s svojimi častilci, sem si često ogledoval stekle-

ničko, žalostno in strastno premišljeval o ljubezni tega groznega starca in jo primerjal z lastno; hkrati sem, kot da sem v njegovi koži, okušal obup, zaradi katerega se okleneš drobnega odvrženega predmeta, še zmerom prežetega s spominom na izdajalko.

Našel sem Melisso kot naplavino, kot skoraj uto-pljenega ptiča, na pustem obrežju Aleksandrije, našel sem jo spolno strto ...

Ulice, držeče v mesto iz pristanišča, ulice z razca-panim trhlím ladijskim tovorom hiš, ki dihajo druga drugi v usta in izgublajo ravnovesje. Zaprti balkoni, na katerih mrgoli podgan, in starke z lasmi, krvavi-mi od klopov. Luskave stene, pijano se nagibajoče na vzhod ali zahod zunaj svojega pravega težišča. Črni trak muh, pripet na ustnice in oči otrok – vsepovsod vlažne koralde poletnih muh; s samo težo svojih teles trgajo stare muholovke, ki vise med vijoličastimi vrati stojnic in kavarnic. Duh Berberov, penečih se od znoja, podoben duhu razkrajajoče se stopniščne preproge. In nato hrup na ulicah: vrisk in klenkanje saidija, ki nosi vodo in udarja s kovinastimi skode-lami, da bi opozarjal nase, nepredvideni kriki, ki kdaj pa kdaj pretrgajo trušč, kakor da prihajajo iz drobne, nežno ustvarjene živalce, ki jo nekdo trebi. Rane kakor ribniki – inkubacija človeške stiske takih razsežnosti, da strmiš in da prekipevajo vsa človeška čustva v tebi od gnusa in groze.

Žal mi je, da nisem znal posnemati samozavestne neposrednosti, s katero si je Justine utirala pot skozi ulice proti kavarnici, kjer sem čakal nanjo in se je

imenovala El Bab. Veža poleg razrušenega oboka, kjer sva v vsej nedolžnosti sedela in se pogovarjala; vendar je bil najin pogovor že prepojen z razumevanjem, ki sva ga imela samo za srečna znamenja prijateljstva. Na sivkastih prstenih tleh, čuteč, kako se je hitro ohlajajoči se valj zemlje potapljal v temo, naju je gnala edinole želja po tem, da bi si posredovala ideje in izkušnje, ki so presecale miselno ravan, kakršna je običajna za pogovore med navadnimi ljudmi. Govorila je kot moški in jaz sem govoril z njo kot z moškim. Spominjam se lahko samo oblike in teže teh pogovorov, njihove vsebine pa ne. In malomarno se naslanjajoč na komolec, srebkajoč arak in nasmihajoč se vanjo, sem vdihaval topli poletni vonj njene obleke in kože – parfum, ki se je imenoval, ne vem, zakaj, *Jamais de la vie*.

To so trenutki, ki imajo v oblasti pisatelja, ne ljubimca, in ki ostanejo v tebi za zmerom. Spet in spet se lahko v spominu vračaš k njim ali jih rabiš kot temelj, na katerem gradiš tisti del svojega življenja, ki je pisateljstvo. Lahko jih umažeš z besedami, ne moreš pa jih skaziti. V tej zvezi najdem spet in spet neki drug takšen trenutek, ko ležim poleg speče ženske v hiši v bližini mošeje. V zgodnji pomladni zori z gosto roso, lahko zarisano v tišino, v katero je do kraja pogreznjeno mesto, preden ga prebudijo ptiči, sem ujel mili glas slepega mujezina z mošeje, ko je ponavljal *Ebed* – glas, viseč kot las v zgornjih plasteh Aleksandrije, ki jim zrak hladijo palme. »Hvalim popolnost večnega boga« (to je ponovil trikrat

in vsakokrat počasneje, v visokem milem registru). »Popolnost boga, po katerem hrepenimo, bivajočega, edinega, vrhovnega; popolnost boga, enega samega, edinstvenega; popolnost Njega, ki ni bil spočet, ki nima Sebi podobnega, ki nima Sebi enakega, ki nima namestnika ali potomca. Hvalimo in slavimo Njegovo popolnost.«

Velika molitev si je vijugasto utrla pot v mojo zaspano zavest kot kača, zavoj za bleščočim se zavojem besed – mujezinov glas se je nezaznavno nižal k resnobnejšim registrom – dokler ni bilo vse jutro videti nabito z njegovo čudežno zdravilno močjo, z obeti nezasluzene in nepričakovane milosti, prešinjajoč revno sobo, kjer je ležala Melissa in dihala lahno kot galeb, zibajoč se na oceanskih bleščavah jezika, ki ga ne bo nikdar poznala.

30
31

Kdo bi mogel trditi o Justine, da ni imela tudi nekih neumnih lastnosti? Kult uživanja, majhne ničevosti, skrb za ugled pri majhnih ljudeh, prevzetnost. Kadar jo je pičilo, je bila utrudljivo zahtevna. Da. Da. Ampak vse te rastline zrastejo na denarju. Reči hočem samo to, da je v mnogih stvareh mislila kot moški, pa tudi njena dejanja so imela nekaj tiste svobodne premočrtne neodvisnosti, ki označuje moško miselnost. Najino zaupno razmerje je bilo nenavadne duhovne vrste. Prav kmalu sem odkril, da nezmotljivo bere misli. Misli so nama prihajale hkrati. Spominjam se, kako sem se nekoč zavedel, da jo obhaja misel, ki je pravkar segla v glavo tudi meni, namreč: »Ta zaupnost se ne bi smela več nadaljevati, zakaj v

najinih domišljijah sva že izčrpala vse njene možnosti, in tisto, kar bova nazadnje odkrila onkraj temno prepletenih barv čutnosti, bo tako globoko prijateljstvo, da naju bo za zmerom priklenilo drugega na drugega.« To je bilo, če hočete, duhovno ljubimkaje, ki sva mu s tistim, kar sva doživljala, prezgodaj izčrpala možnosti in je bilo videti veliko nevarnejše od ljubezni, izvirajoče iz same spolne privlačnosti.

Ker sem vedel, kako zelo ljubi Nessima, in ker sem ga prav tako ljubil tudi jaz, se nisem mogel ukvarjati s to mislijo, ne da bi me bilo groza. Ležala je poleg mene, lahno dihala in strmela z velikimi očmi v strop, po katerem so se spreletavali kerubi. Rekel sem: »To ne more pripeljati nikamor – ljubezen med revnim učiteljem in žensko iz aleksandrijske visoke družbe. Kako bridko bi bilo, če bi se vse končalo s konvencionalnim škandalom, ki bi naju prisilil, da ostaneva skupaj, ti pa bi se morala potem odločiti, kako naj se me odkrižaš.« Justine je bilo zoprno slišati tako naravnost povedano resnico. Obrnila se je, se oprla na komolec in uprla tiste čudovite zbegane oči v moje; tako je dolgo strmela vame. »V tej stvari nimava nobene izbire,« je rekla s hripavim glasom, ki sem ga tako vzljubil pri njej. »Ti govoriš, kakor da bi bila lahko izbirala. Za kaj takega nisva niti dovolj močna niti dovolj zla. Vse to je del nekega poskusa, ki ga je začel nekdo drug, morda mesto ali neki drug del najinega bitja. Kako naj to vem?«

Spominjam se je, kako je nekoč sedela pred večdelnim ogledalom pri šivilji, tedaj, ko so ji pomerjali kostum iz kože morskega psa, in govorila: »Poglej!

Pet različnih podob istega predmeta. Ko bi bila jaz pisatelj, bi poskušala upodobiti značaje večdimenzi-
onalno, kakor skozi prizmo. Zakaj ne bi imeli ljudje
več profilov hkrati?«

Zdaj je zazehala in si prižgala cigareto; usedla se
je v postelji in si objela vitke gležnje z rokami, nato
pa začela počasi, napenjajoč šobo, recitirati čudovite
stihe starega grškega pesnika o zdavnaj minuli lju-
bezni – v vsakem drugem jeziku izgubijo svoj čar. In
medtem ko sem jo poslušal, kako govori te vrstice in
se z nežnostjo dotika vsakega zloga domiselno iro-
nične grščine, sem spet začutil čudno dvoumno moč
mesta – njegove ploščate naplavljenе pokrajine in
videza stalne izčrpanosti – in sem spoznal, da je pri-
stna hči Aleksandrije, se pravi, da ni niti Grkinja, niti
Sirka, niti Egipčanka, temveč neko hibridno bitje:
sklep posameznih delov.

In s kakšnim občutkom je prišla do odstavka, ko
starec odvrže staro ljubezensko pismo, ki ga je tako
ganilo, in vzklikne: »Žalostno stopim na balkon, vse
mi pride prav, da si preženem te misli, tudi najmanjše
gibanje v mestu, ki ga ljubim, na njegovih ulicah, v
njegovih prodajalnicah.« Še sama odsune nadokni-
ce, da bi stala na temnem balkonu nad mestom pisa-
nih luči, čuteč, kako se večerni veter drami na mejah
Azije; in za trenutek je pozabljeno njeno telo.

»Princ« Nessim je seveda šala, vsaj za trgovce in za
commerçants v črnih suknjah, ki so ga gledali, kako
se neslišno vozi po Canopic way v velikem srebrnem
rolsu s kolesnimi pokrovi narcisne barve. Predvsem

ni bil musliman, temveč Kopt. Vendar je bil vzdevek nekam pravilno izbran, zakaj Nessim je bil kneževski v tem, da mu je bila tuja lakomnost, ki je skupna lastnost vseh Aleksandrijcev – celo velikih bogatašev. In vendar ni slovel kot prenapetež zaradi katerihkoli dejstev, ki bi se zdela nenavadna ljudem, živečim zunaj Levanta. Ni pripisoval posebnega pomena denarju, razen da ga je zapravljal – to je bilo prvo; drugo je bilo, da ni imel garsonjere in je bil videti čisto zvest Justine – nekaj nezaslišanega. Kar zadeva denar, pa je bil tako neznansko bogat, da se mu je ta resnično gnusil in ga ni nikdar hotel imeti pri sebi. Zapravljal je po arabski navadi in dajal prodajalcem pisna potrdila; nočni klubi in restavracije so sprejemali njegove podpisane čeke. Vendar je točno poravnal svoje dolgove in njegov tajnik Selim je odhajal vsako jutro z avtom v mesto, da bi izsledil pot, ki jo je prejšnjega dne prehodil Nessim, in plačal morebitne dolgove, ki jih je tedaj napravil.

Prebivalci mesta, ki spričo svojih robotih in privzgojenih pojmovanj, podrejenih opravil in zgrešene vzgoje nikakor niso mogli razumeti, kaj je »slog« v evropskem pomenu besede, so imeli tako gledišče za prenapeto in skrajno vzvišeno. Ampak Nessim se je že rodil takšen, to ni bila samo vzgoja; v tem malem svetu, ki je preišljeno in poželjivo grabil denar, ni mogel najti pravega delovnega področja za svoj v bistvu blag in kontemplativen duh. Čeprav nikakor ni bil samovoljen, je z dejanji, ki so nosila pristni pečat njegove osebnosti, zbujal spotiko. Ljudje so se nagibali k temu, da so njegovo vedenje pripisovali tuji

vzgoji, čeprav Anglija in Nemčija nanj v resnici nista učinkovali drugače, kot da sta ga zbegali in ga onesposobili za življenje v mestu. Vzgoja mu je vcepila nagnjenje k metafizični premišljavi duha, ki je bil po naravi sredozemski, medtem ko ga je Oxford poskušal napraviti profesorsko togega, posrečilo pa se mu je samo, da je v njem razvil filozofsko žilico do te mere, da je postal nezmožen ukvarjati se z umetnostjo, ki jo je najbolj ljubil, s slikanjem. Premišljeval je in trpel veliko, ampak manjkalo mu je odločnosti, da bi bil kaj tvegala – in to je prvi pogoj, kadar hočeš ustvarjati.

Nessim je bil skregan z mestom, ampak ker je zaradi svojega velikanskega premoženja z vsakim dnem prihajal v stik z domačimi poslovnimi ljudmi, so se ti nekoliko omečili do njega in so ravnali z njim z neka-
kšno šegavo prizanesljivostjo, s prijaznostjo, kakršno bi naklanjali človeku, ki ni čisto pri pravi. In če si ga našel v njegovi pisarni – v tem sarkofagu iz jeklenih cevi in presvetljenega stekla – morda ni bilo čudno, da si ga videl sedeti kot siroto za veliko pisalno mizo (pokrito z zvonci in vzvodi in s patentnimi svetilkami) – kako otepa črn kruh s surovim maslom in bere Vasarija, medtem ko odsotno podpisuje pisma ali potrdila. Pogledal te je s tistim bledim mandljevim obrazom, z zaprtim izrazom na njem, zadržano, toliko da ne roteče. In vendar se je za vso njegovo blagostjo skrivalo jekleno jedro, zakaj njegovo ose-
bje je bilo stalno presenečeno, ker mu ni, kakor je bil videti nepozoren, ušla nobena nadrobnost v podjetju; transakcije, ki jih je vodil, pa so zmeraj temeljile na

zdravi pameti. Njegovi nameščenci so ga imeli za nekakšen orakelj – in vendar (zavzdihnili so in zmignili z rameni) je bilo videti, da je ravnodušen do tega. Biti ravnodušen do pridobivanja denarja, to pa velja v Aleksandriji za blaznost.

Poznal sem ju na videz že mnogo mesecev prej, preden smo se seznanili v resnici – kakor sem poznal vsakogar v mestu. Na videz in prav tako po slovesu: zakaj zaradi svojih zelo očitnih, prevzetnih in čisto nekonvencionalnih življenjskih navad sta bila med provincialnimi meščani precej razvpita. O njej je šel glas, da ima mnogo ljubčkov, in Nessima so čislali za *un mari complaisant*.³ Večkrat sem ju opazoval, kako plešeta skupaj, on vitek in stisnjen v pasu kot ženska z dolgimi, usločenimi lepimi rokami; Justinina očarljiva glava – z izrazitim grebenom arabskega nosu in s prozornimi očmi, ki so videti večje zaradi beladone. Gledala je okrog sebe kot panter, ki ga niso docela ukrotili.

Nato: некоč so me prepričali, naj predavam o pesniku mesta v *Atelier des Beaux Arts* – nekakšnem klubu, kjer so se lahko shajali nadarjeni amaterji, si najemali ateljeje in tako dalje. Sprejel sem ponudbo, ker je to pomenilo nekaj denarja za Melissin novi plašč in je bila jesen pred durmi. Ampak to je bila zame muka, ker sem starca tako rekoč čutil vsepovsod okrog sebe, kako prešinja mračne ulice okrog predavalnice z vonjem stihov, s prekapino zanikrnih, ampak zadovoljivih ljubezni, ki jih je doživljal – lju-

---

3 Za ustrežljivega soproga.

bezni, ki jih je nemara kupil z denarjem in so trajale samo nekaj trenutkov, vendar živijo zdaj dalje v njegovi poeziji – tako preišljeno in nežno je ujel slučajno minuto in dosegel, da so se utrdile vse njene barve. Kakšna nesramnost predavati o ironiku, ki je tako naravno, s takšno rahločutnostjo nagona pobral svojo snov z ulic in iz bordelov Aleksandrije! In povrhu vsega – govoriti o njem poslušalstvu, ki ga ne sestavljajo prodajalke in mali uradniki – njegovi nesmrtniki – temveč dostojanstven polkrog dam iz visoke družbe, ki jim kultura predstavlja nekakšno operacijsko klop: prišle so bile po transfuzijo. Mnoge so se zaradi tega odpovedale partiji bridgea, čeprav so vedele, da jih tisto, kar bodo slišale, ne bo vzdignilo, temveč osupnilo.

Spominjam se samo, da sem rekel, kako me preganja njegov obraz – grozljivo žalosten blag obraz njegove zadnje fotografije; in ko so žene dobrih meščanov odstopicale po kamnitem stopnišču nizdol na mokre ulice, kjer so jih čakali njihovi razsvetljeni vozovi, in zapustile golo sobo, da je odmevala od njihovih parfumov, sem opazil, da je ostala tam še neka samotna proučevalka strasti in umetnosti. Zamišljeno je sedela v ozadju dvorane, noge je imela prekrížane kot moški in je puhala iz cigarete dim. Ni me pogledala, temveč je kratko malo strmela v tla pod svojimi nogami. Dobrikala se mi je misel, da je morda vsaj en človek razumel moje težave. Pobral sem svojo vlažno aktovko in staroverski dežni plašč in se napotil tja, kjer je tenak prediren pršec, prihajajoč od morja, pometal po ulicah. Odpravil sem se proti svojemu

stanovanju, domneval sem, da bi morala biti Melissa zdaj že budna. Verjetno nama je postavila večerjo na mizo, pokrito s časopisnim papirjem, potem ko je poslala Hamida po pečenje – lastnega štedilnika namreč nisva imela.

Na ulici je bilo mraz in šel sem čez cesto, k slepeče razsvetljenim prodajalnicam na Rue Fuad. V izložbi nekega trgovca s špicerijo sem videl majhno konzervo oliv z napisom *Orvieto* in ker me je nenadoma obšla želja, da bi bil na desni strani Sredozemlja, sem stopil v prodajalno, kupil konzervo in si jo dal takoj odpreti; sedel sem za marmornato mizico v tisti grozljivi svetlobi in pričel jesti Italijo, njeno temno ogorelo meso, z roko obdelano pomladno zemljo, posvečeno trto. Čutil sem, da bi Melissa nikdar ne mogla razumeti tega. Moral bi se delati, da sem denar izgubil.

Sprva nisem videl velikega voza, ki ga je pustila na ulici z brnečim motorjem. Prišla je v prodajalno z naglo in odločno nenadnostjo in rekla s tako avtoritativnim izrazom, kot ga kažejo lezbijke ali bogate ženske očitnim siromakom: »Kaj ste hoteli reči s svojo pripombo o antinomialistični naravi ironije?« – ali nekaj temu podobnega, kar sem že pozabil.

Ker se mi ni posrečilo, da bi se bil izmotal iz sanj o Italiji, sem čemerno pogledal navzgor in jo ugledal, kako se sklanja k meni z ogleдал na treh straneh sobe, medtem ko je njen vznemirljivi temni obraz poln mučne, prevzetne zadržanosti. Seveda sem pozabil, kar sem bil povedal o ironiji ali o katerikoli drugi taki stvari, in sem ji to povedal z ravnodušnostjo, ki ni bila narejena. Iztisnila je kratek vzdih, kakor